

บทความวิจัย

วันที่รับบทความ:

9 มิถุนายน 2566

วันแก้ไขบทความ:

30 พฤศจิกายน 2566

วันตอบรับบทความ:

2 ธันวาคม 2566

ทิพย์ทิวา สัมพันธ์มิตร^{1,2,*} นพมาศ ปักเข็ม^{1,2} ณภัทร แก้วภิบาล^{1,2} อภินันท์ เชื้ออังกูร^{1,3}
สิริยา สิทธิสาร^{1,2} สานิตย์ ศรีชูเกียรติ^{1,3} พรพันธ์ เขมคุณาสัย^{1,4} อัทพงศ์ ปิ่นทองพันธ์¹
สมัคร แก้วสุกแสง⁵ และ ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์⁴

¹ศูนย์วิจัยและนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในจังหวัดพัทลุง
สถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210

²คณะวิทยาศาสตร์และนวัตกรรมดิจิทัล มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210

³ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจสร้างสรรค์และนวัตกรรมสังคม คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัย
ทักษิณ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000

⁴คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000

⁵คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210

*ผู้เขียนหลัก อีเมล: tiptiwa@tsu.ac.th

บทคัดย่อ

จังหวัดพัทลุงมีค่าดัชนีความก้าวหน้าการพัฒนาคนด้านรายได้ภาคครัวเรือนต่ำและมีสัดส่วนคนจนสูง งานวิจัยนี้นำเสนอการออกแบบกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่และแก้ไขปัญหาความยากจนที่เหมาะสมกับกลุ่มคนจนในจังหวัดพัทลุง โดยมีกระบวนการดังนี้ 1) การสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างภาคีเครือข่ายระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ 2) การพัฒนาระบบค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดพัทลุง 11 อำเภอ 3) การวิเคราะห์ระดับทุนศักยภาพการดำรงชีพอย่างยั่งยืนและระบบการส่งต่อความช่วยเหลือทั้งจังหวัด และ 4) การพัฒนาโมเดลแก้จนนำร่องระดับพื้นที่เพื่อพัฒนาอาชีพและเพิ่มทักษะการดำรงชีวิตให้แก่ครัวเรือนยากจน ผลการดำเนินงานทำให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนระดับจังหวัด ผ่านกลไกศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดพัทลุง (ศจพ.จ.พัทลุง) ครอบคลุมทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ผลการค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนพบว่าจังหวัดพัทลุงมีคนจนจำนวน 14,212 ครัวเรือน รวมจำนวน 59,495 คน ผลการวิเคราะห์ระดับทุนดำรงชีพ 5 ด้าน พบว่า ทุนมนุษย์มีระดับคะแนน 1.85 อยู่ในกลุ่มอยู่ยาก ทุนกายภาพมีระดับคะแนน 2.77 อยู่ในกลุ่มพออยู่ได้ ทุนการเงินมีระดับคะแนน 2.20 อยู่ในกลุ่มอยู่ยาก ทุนธรรมชาติมีระดับคะแนน 2.72 อยู่ในกลุ่มพออยู่ได้ และทุนสังคมมีระดับคะแนน 1.53 อยู่ในกลุ่มอยู่ลำบาก การดำเนินการส่งต่อความช่วยเหลือแก่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านที่อยู่อาศัยเพื่อซ่อมแซมบ้านเรือนและช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง และผู้พิการ จำนวน 9,597 ครัวเรือน และการพัฒนาโมเดลแก้จนนำร่อง “กระจุตแก้วกัน” ในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน ด้วยการนำภูมิปัญญาหัตถกรรมกระจุตแก้วและอัตลักษณ์ของชุมชนผสมผสานกับความรู้วิทยาศาสตร์และนวัตกรรม และนำคนจนเข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่าการผลิต พัฒนาความรู้และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันไปสู่การพัฒนาอาชีพและเสริมสร้างทักษะ เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่คนจนและขยายผลเพื่อการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้คนจน ผลของการทำงานที่เชื่อมโยงกับกลไกและภาคีเครือข่ายแบบบูรณาการทำให้เกิดการพัฒนาแบบฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด และระบบติดตามการช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดพัทลุงอย่างมีส่วนร่วมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ได้

คำสำคัญ:

จังหวัดพัทลุง

ปัญหาความยากจน

ทุนดำรงชีพ

ปฏิบัติการแก้จน

การพัฒนาเชิงพื้นที่

Research Article

Received:

9 June 2023

Received in revised form:

30 November 2023

Accepted:

2 December 2023

Keywords:

Phatthalung province
Poverty problems
Sustainable livelihood
Poverty alleviation model
Area-based community development

Tiptiwa Sampantamit^{1,2,*}, Noppamas Pukkhem^{1,2}, Naphat Keawpibal^{1,2}, Apinan Aueaungkul^{1,3}, Siraya Sitthisarn^{1,2}, Sanit Srichookiat^{1,3}, Pornpan Khemakhunasai^{1,4}, Auttapong Pinthongpan¹, Samak Kaewsuksaeng⁵ and Nathapong Chitniratna⁴

¹Research and Innovation Center for Provincial Poverty Alleviation in Phatthalung, Institute of Research and Innovation, Thaksin University, Pa Phayom District, Phatthalung Province, 93210 Thailand

²Faculty of Science and Digital Innovation, Thaksin University, Pa Phayom District, Phatthalung Province, 93210 Thailand

³Creative Economy and Social Innovation Research Center, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Muang District, Songkhla Province, 90000 Thailand

⁴Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Muang District, Songkhla Province, 90000 Thailand

⁵Faculty of Technology and Community Development, Thaksin University, Pa Phayom District, Phatthalung Province, 93210 Thailand

*Corresponding author's E-mail: tiptiwa@tsu.ac.th

Abstract

Phatthalung province has a low Human Achievement Index (HAI) in terms of household income and the highest ratio of poor people in Thailand. A collaborative process is developed in this research to drive area-based development and alleviate poverty in Phatthalung province. The main steps included in this process are: 1) Establishing cooperation between provincial and local agencies, 2) Developing a comprehensive surveying system for poor households in eleven districts of Phatthalung province, 3) Analyzing levels of sustainable livelihood capital and coordinating with social services to help those in need, and 4) Developing an operating model for locals to develop occupational and life skills. This operation helped integrate multilateral networks for poverty alleviation at the provincial level, particularly through the mechanism of the Center for Poverty Alleviation and Sustainable Multi-aged People Development Using Sufficient Economy Philosophy, a body that includes organizations from the government, the private sector, civil society, the public sector, and universities in the area. The survey in Phatthalung province revealed 14,212 households and 59,495 individuals living in poverty. We calculated scores reflecting the livelihood of these individuals based on five capital assets, revealing the following score for each capital: human capital was at 1.85 (difficult to live), physical capital was at 2.77 (livable), economic capital was at 2.20 (difficult to live), natural capital was at 2.72 (livable), and social capital was at 1.53 (very difficult to live). Following the results of this survey, revealing 9,597 households in need of assistance with either home repairs, the elderly, bedridden patients, or disabled persons, we coordinated with agencies responsible for the corresponding services. Finally, this data was used to develop a pilot model, the "Krajood model", in Thalei Noi sub-district, Kuan Kanoon district, Phatthalung province. This model integrates the local wisdom of Krajood and community identity with modern science and innovation, therefore incorporating impoverished individuals into the value chain. The collaborative approach aimed to enhance skills, create opportunities, and uplift income prospects. This effort has not only developed a local partnership and working model for poverty alleviation but has also refined data tracking systems. These outcomes are envisioned as guiding principles for future area-based community development to effectively combat poverty in Phatthalung province.

บทนำ

การแก้ปัญหาความยากจนเป็นประเด็นท้าทายที่สำคัญของทุกประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยมาหลายทศวรรษ สถานการณ์ความยากจนมีการปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2564 จำนวนคนยากจนทั้งสิ้น 4.4 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 6.32 ลดลงจากปี พ.ศ. 2563 ที่มีสัดส่วนคนยากจนร้อยละ 6.83 (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022) แต่อย่างไรก็ตามยังมีคนจำนวนหนึ่งที่ติดอยู่ในกับดักความยากจนมาเป็นเวลานาน ขาดโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและต้องส่งต่อความยากจนไปสู่ลูกหลานจนกลายเป็น “ครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น” โดยในปี พ.ศ. 2562 ครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นมีจำนวนถึง 512,000 ครัวเรือน หรือร้อยละ 13.5 ของครัวเรือนที่มีเด็กและเยาวชนเป็นสมาชิก (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021) ประกอบกับในปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการจ้างงานเป็นวงกว้างและส่งผลกระทบต่อเนื่องยาวนาน ทำให้สถานการณ์ความยากจนรวมถึงความเหลื่อมล้ำทวีความรุนแรง (Bangkok Post, 2021)

การยุติความยากจนเป็นวาระหลักของการพัฒนาที่ประเทศไทยให้ความสำคัญและดำเนินการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) และวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาคือความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ เป็นประเด็นหลักของการพัฒนาประเทศในมิติโอกาสและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม โดยปรากฏในหมวดหมู่ที่ 9 ประเทศไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม มีเป้าหมายหลักที่มุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม โดยการสนับสนุนให้กลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสเลื่อนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น รวมทั้งการพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ ด้านการสร้างหลักประกันและความคุ้มครองทางสังคมเพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงในชีวิต (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 1: เน้นยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ และเป้าหมายที่ 8: มุ่งส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่ และมีผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคนอย่างครอบคลุม (United Nations, 2015)

จังหวัดพัทลุงเป็นหนึ่งใน 20 จังหวัด ที่มีค่าดัชนีความก้าวหน้าการพัฒนามนุษย์ (Human Achievement Index-HAI) ด้าน

รายได้ภาคครัวเรือนต่ำและมีสัดส่วนคนจนสูง (Office of the National Economics and Social Development Council, 2020) จากฐานข้อมูลระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) ซึ่งจัดทำโดย National Electronics and Computer Technology Center (2018) ซึ่งสถานการณ์คนจนจังหวัดพัทลุงปี พ.ศ. 2562 มีคนจนเป้าหมายจำนวน 14,342 คน คิดเป็น ร้อยละ 3.9 ของประชากรที่สำรวจภายในจังหวัด จำนวน 371,528 คน ส่งผลให้หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ได้ร่วมมือกับเครือข่ายมหาวิทยาลัยในพื้นที่จัดทำแผนงานริเริ่มสำคัญ (Flagship) “การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ” เพื่อสร้างระบบและโครงสร้างการแก้ไขปัญหาคนจนด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยการวางระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่เพื่อประเมินปัญหาและติดตามคนจนอย่างเป็นระบบ และสร้างระบบความช่วยเหลือที่เชื่อมโยงกับระบบช่วยเหลือของภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม และระบบการสร้างการเรียนรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพให้เกิดรายได้ต่อตัวเองและครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

จังหวัดพัทลุง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ ประกอบด้วย 1) อำเภอกงหรา 2) อำเภอเขาชัยสน 3) อำเภอดวนขนุน 4) อำเภอตะโหมด 5) อำเภอบางแก้ว 6) อำเภอปากพะยูน 7) อำเภอป่าบอน 8) อำเภอป่าพะยอม 9) อำเภอเมืองพัทลุง 10) อำเภอศรีนครินทร์ และ 11) อำเภอศรีบรรพต จากฐานข้อมูลระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TPMAP) ในปี พ.ศ. 2562 มีครัวเรือนที่ได้รับการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 133,423 ครัวเรือน หรือ 371,528 คน มีครัวเรือนยากจน (จปฐ.) จำนวน 13,902 ครัวเรือน รวมคนจนจำนวน 52,699 คน โดยมีคนจนเป้าหมายจำนวน 14,342 คน เมื่อพิจารณาข้อมูลจำนวนคนจนเป้าหมายของจังหวัดพัทลุงในแต่ละอำเภอ พบว่าอำเภอที่มีคนจนเป้าหมายสูงสุดคือ อำเภอปากพะยูน (ร้อยละ 20.1) อำเภอเมืองพัทลุง (ร้อยละ 19.9) และอำเภอดวนขนุน (ร้อยละ 16.2)

ฐานข้อมูล TPMAP ให้ความหมายของ “คนจนเป้าหมาย” คือคนจนที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เนื่องจากเป็นคนที่ได้รับการสำรวจว่าจน จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และลงทะเบียนปัญหาความยากจน นอกจากนี้ฐานข้อมูล TPMAP ได้นำเกณฑ์ตัวชี้วัดจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มาใช้คำนวณดัชนีความยากจนโดยแสดงผลการวัดความยากจนจาก

ดัชนีความยากจนหลายมิติหรือดัชนี MPI (Multidimensional Poverty Index) ที่พิจารณาออกเป็น 5 มิติ ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพ ตัวชี้วัดที่พิจารณาคือ เด็กแรกเกิดมีน้ำหนัก 2,500 กรัมขึ้นไป ครว้เรือนกินอาหารถูกสุขลักษณะ ปลอดภัยและได้มาตรฐาน ครว้เรือนมีการใช้ยาเพื่อบำบัด บรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น อย่างเหมาะสม และคนอายุ 6 ปีขึ้นไป ออกกำลังกายอย่างน้อย สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 30 นาที 2) ด้านความเป็นอยู่ ตัวชี้วัดที่พิจารณาคือ ครว้เรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพ คงทนถาวร ครว้เรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอ ตลอดปีอย่างน้อยคนละ 5 ลิตรต่อวัน ครว้เรือนมีน้ำใช้เพียงพอ ตลอดปีอย่างน้อยคนละ 45 ลิตรต่อวัน และครว้เรือนมีการจัดการ บ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และถูกสุขลักษณะ 3) ด้าน การศึกษา ตัวชี้วัดที่พิจารณาคือ เด็กอายุ 3-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน เด็กอายุ 6-14 ปี ได้รับการศึกษา ภาคบังคับ 9 ปี เด็กจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หรือเทียบเท่า คนอายุ 15-59 ปี อ่าน เขียนภาษาไทย และคิดเลขอย่างง่ายได้ 4) ด้านรายได้ ตัวชี้วัดที่พิจารณาคือ คนอายุ 15-59 ปี มีอาชีพและรายได้ คนอายุ 60 ปีขึ้นไปมีอาชีพและรายได้ และรายได้เฉลี่ยของคนในครว้เรือนต่อปี และ 5) ด้านการเข้าถึงบริการภาครัฐ ตัวชี้วัดที่พิจารณาคือ ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน และผู้พิการได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน (Office of the National Economics and Social Development Council, 2023)

คนจนเป้าหมายในจังหวัดพัทลุง ดังตารางที่ 1 (Table 1) เป็นคนจนด้านการศึกษารายจำนวน 7,677 คน รองลงมาคือ คนจนด้านรายได้จำนวน 4,693 คน คนจนด้านความเป็นอยู่จำนวน 2,144 คน คนจนด้านสุขภาพจำนวน 1,231 คน และคนจนด้านการเข้าถึงบริการภาครัฐจำนวน 4 คน ตามลำดับ หากพิจารณาโดยแยกออกเป็นระดับอำเภอ พบว่า คนจนเป้าหมายในอำเภอศรีนครินทร์ อำเภอตะโหมด อำเภอบางแก้ว อำเภอป่าบอน อำเภอกงหรา อำเภอป่าพะยอม อำเภอควนขนุน และอำเภอเมืองพัทลุง มีจำนวนสูงสุดในกลุ่มปัญหาทางการศึกษา ในขณะที่คนจนเป้าหมายในอำเภอปากพะยูน และอำเภอศรีบรรพต มีจำนวนสูงสุดในกลุ่มปัญหาด้านรายได้ และคนจนเป้าหมายในอำเภอเขาชัยสนมีจำนวนสูงสุดในกลุ่มปัญหาด้านความเป็นอยู่ (National Electronics and Computer Technology Center, 2018)

การรายงานภาพรวมคนจนของประเทศไทยด้วย TPMAP ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงข้อมูลภาครัฐ สามารถระบุคนจนและลักษณะของคนจนในแต่ละพื้นที่และช่วงเวลา นอกจากนี้ฐานข้อมูล TPMAP ยังพบว่ามีคนจนไม่จริง ซึ่งเป็นคนที่ มีรายชื่ออยู่ในฐานข้อมูล TPMAP โดยลักษณะของคนจนไม่จริง คือ ความเป็นอยู่ดี มีที่ดินทำกิน มีสินทรัพย์ที่เป็นรูปธรรม มีอาชีพมั่นคง เป็นต้น และคนจนตกหล่น ซึ่งเป็นคนที่มีปัญหาด้านความยากจนแต่ไม่มีรายชื่อในฐานข้อมูล TPMAP ที่ควรได้รับความช่วยเหลือขั้นพื้นฐานอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ฐานข้อมูล TPMAP ยังขาดมิติการอธิบายสาเหตุของความยากจนและฐานทุนครัวเรือนยากจน

Table 1 The number of poor people based on TPMAP in 2019 of eleven districts of Phatthalung province, divided into five dimensions: health care, living standard, education, income, and access of public services

No.	District	Number of targeted poor people (people)	Health care (people)	Living standard (people)	Education (people)	Income (people)	Access of public services (people)
1	Si Banphot	161	30	16	13	115	0
2	Khao Chaison	244	54	106	27	89	0
3	Srinagarindra	495	21	17	420	58	0
4	Tamot	727	40	17	668	24	0
5	Bang Kaeo	1,018	23	4	597	444	0
6	Pa Bon	1,055	92	124	638	278	1
7	Kong Ra	1,278	28	11	794	502	2
8	Pa Phayom	1,288	88	262	920	123	0
9	Khuan Khanun	2,330	204	295	1,377	680	1
10	Muang Phatthalung	2,861	408	502	1,249	1,021	0
11	Pak Phayun	2,885	243	790	974	1,359	0
Total		14,342	1,231	2,144	7,677	4,693	4

ระดับพื้นที่ ส่งผลให้การดำเนินโครงการออกแบบการแก้ปัญหาความยากจนจึงไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทของฐานทุนการดำรงชีพซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์วิถีความเป็นอยู่และแนวทางการดำรงชีวิตของคนในระดับครัวเรือน (Program Management Unit on Area Based Development, 2022)

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

การออกแบบกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เหมาะสมกับกลุ่มคนจนเป้าหมายในพื้นที่ ด้วยการพัฒนากลไกแบบบูรณาการ มีกระบวนการดังภาพที่ 1 (Figure 1)

1. การสร้างกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างภาคีเครือข่ายระดับจังหวัดและระดับพื้นที่

การออกแบบกระบวนการสร้างกลไกความร่วมมือในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ มีลักษณะการขับเคลื่อนการทำงาน

เครือข่ายเชิงพื้นที่ คือ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน จำเป็นต้องมีการประสานและบูรณาการการทำงานร่วมกับกลไกหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างการรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ อีกทั้งยังเป็นการร่วมเสริมสร้างพลังความร่วมมือการแบ่งปันประสบการณ์ ทรัพยากรในการสนับสนุนการพัฒนาการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดพัทลุง

การวางแผนการดำเนินงานค้นหาภาคีเครือข่ายที่จะร่วมดำเนินโครงการ โดยพิจารณาบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อมุ่งสู่การสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนการดำเนินการโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมีส่วนร่วมและบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพัทลุง สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ การประสานความร่วมมือกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานภาคใต้ สมาคมเครือข่ายสวัสดิการชุมชนจังหวัดพัทลุง และภาคีที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานกับกลไกเชิงนโยบายในการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และการพัฒนาคนในทุกช่วงวัย ของศูนย์อำนวยการปฏิบัติการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดพัทลุง (ศจพ.จ.) และ

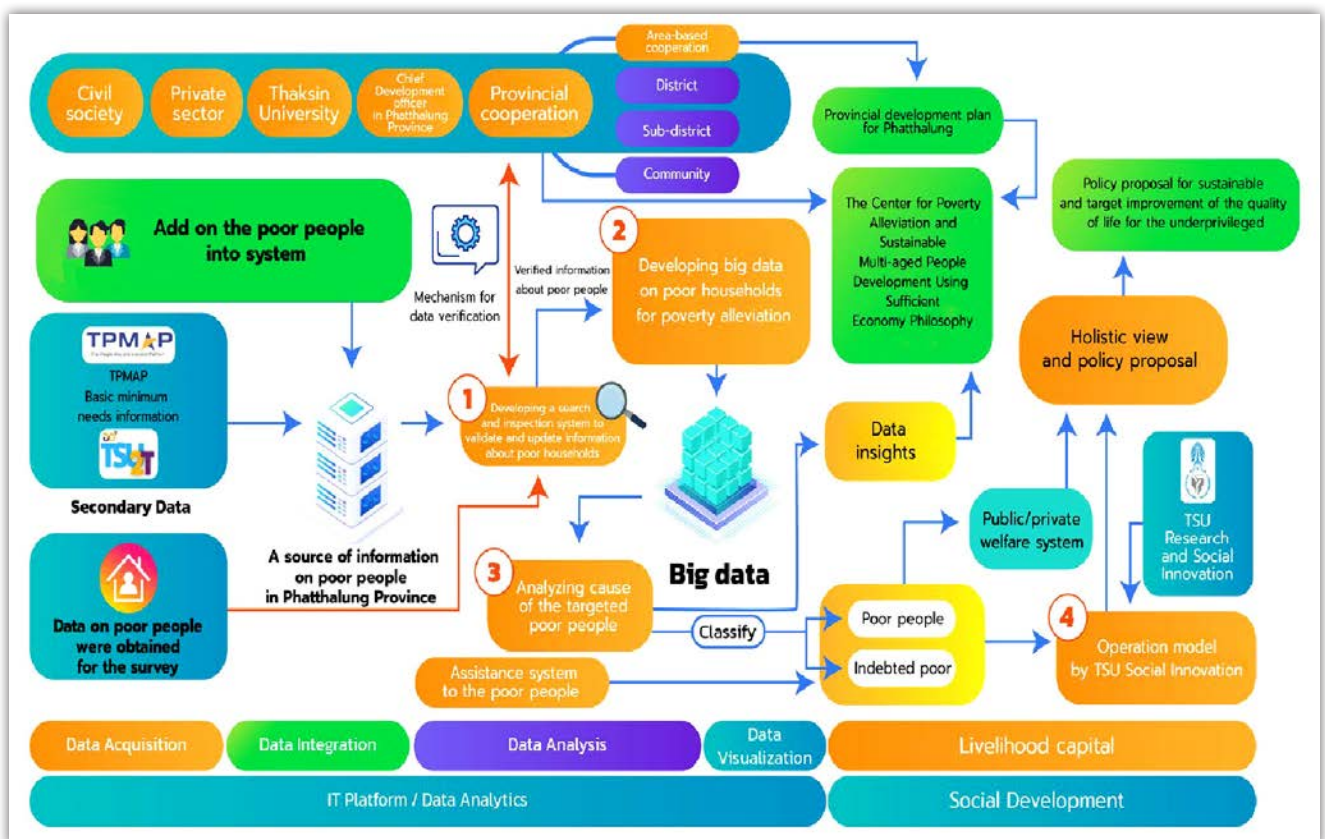

Figure 1 Flowchart of research and innovation for alleviating poverty in Phatthalung province

ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอ (ศจพ.อ.)

การขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในระดับจังหวัด เป็นการสร้างโมเดลแก้จนของจังหวัดพัทลุงและเน้นการทำงานแบบบูรณาการระหว่างมหาวิทยาลัยทักษิณและ ศจพ.จ.พัทลุง และนำไปสู่การสร้างการรับรู้ความยากจนร่วมกับภาคีความร่วมมือในจังหวัด และเพื่อสร้างกลไกการแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัด โดยการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) “การพัฒนาเชิงพื้นที่และการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดพัทลุง ภายใต้โครงการการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในจังหวัดพัทลุง” ระหว่างมหาวิทยาลัยทักษิณและหน่วยงานภาคีเครือข่าย 24 หน่วยงาน ประกอบด้วย สำนักงานจังหวัดพัทลุง สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพัทลุง สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพัทลุง สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพัทลุง สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดพัทลุง สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพัทลุง สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดพัทลุง สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพัทลุง สำนักงานแรงงานจังหวัดพัทลุง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง สำนักงานประมงจังหวัดพัทลุง สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพัทลุง สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพัทลุง สำนักงานจัดหางานจังหวัดพัทลุง สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดพัทลุง สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดพัทลุง สำนักงานสถิติจังหวัดพัทลุง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานภาคีองค์กรบริหารส่วนจังหวัดพัทลุง หอการค้าจังหวัดพัทลุง สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง และองค์กรชุมชนจังหวัดพัทลุง การบูรณาการความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำร่วมกันทั้งจังหวัดผ่านกลไก ศจพ.จ.พัทลุง ครอบคลุมทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และมหาวิทยาลัยในพื้นที่

2. การพัฒนาระบบค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดพัทลุง 11 อำเภอ

ฐานข้อมูลรายชื่อครัวเรือนยากจนตั้งต้นสำหรับการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย เพื่อทำการสำรวจและตรวจทานข้อมูลมาจากรายชื่อข้อมูล TMAP ปี พ.ศ. 2562 โดยได้รับการสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนซึ่งสร้างเป้าหมายร่วมกันในการค้นหาสอบทานอย่างเป็นทางการ เครื่องมือสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามคือ แบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือกลางที่ได้ออกแบบโดยหน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ประกอบด้วย 2 ส่วนหลักคือ 1) ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนและข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนยากจน และ 2) ข้อมูลฐานทุน

ของครัวเรือนเป้าหมาย ตามตัวชี้วัดระดับทุนในการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยส่วนที่ 1 คือตัวชี้วัดทุนมนุษย์ ส่วนที่ 2 คือทุนกายภาพ ส่วนที่ 3 คือทุนการเงิน ส่วนที่ 4 คือทุนธรรมชาติ ส่วนที่ 5 คือทุนสังคม และส่วนที่ 6 คือความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูล อาสาสมัคร และแหล่งที่มาของครัวเรือนที่เข้ารับการสำรวจ ซึ่งผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยทักษิณ หมายเลข COA No. TSU 2021_090 REC No.0104

การจัดอบรมการใช้เครื่องมือและกระบวนการเก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์และออนไซต์เพื่อให้ทีมสำรวจข้อมูลมีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและความเป็นมาของโครงการ ความสำคัญของข้อมูลจากการสำรวจและเนื้อหาในแบบสำรวจรายข้อคำถาม เทคนิควิธีการในการสัมภาษณ์ การสร้างกระบวนการชุมชนเพื่อวางแผนปฏิบัติการสำรวจข้อมูลเพื่อมุ่งสู่การค้นหาคำตอบที่ใช่ การดำเนินการก่อนที่จะลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม การสร้างกลไกความร่วมมืออย่างมีส่วนร่วมในระดับตำบลและหมู่บ้านที่มุ่งเสริมสร้างการรับรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดโครงการ เป้าหมายร่วมในการทำงาน รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจ โดยได้ประสานการเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานระดับพื้นที่ ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำอย่างเป็นทางการ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ (ข้าราชการ เกษียณหรือบุคคลที่มีบทบาททำงานด้านสังคมในพื้นที่) เครือข่ายกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ประชาชนทั่วไปบัณฑิตจบใหม่ นักศึกษาที่สนใจเข้าร่วมจากโครงการ U2T กลไกการดำเนินงานมีการผสมผสานทั้งรูปแบบแนวคิดและแนวราบเพื่อให้มีการหนุนเสริมในการทำงาน นอกจากนี้มีการประสานงานผ่านกลุ่มชุมชน ที่เป็นตัวกลางประสานระหว่างคณะทำงานในมหาวิทยาลัยและชุมชนให้มีโอกาสร่วมมานั่งพูดคุย สร้างพันธกิจร่วมกันในการทำงานจึงทำให้ผู้นำรวมถึงคนในพื้นที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และร่วมวางแผนปฏิบัติการลงสำรวจในพื้นที่ และการจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสะท้อนความคิดจากคณะที่ทำงาน ผู้แทนชุมชน ภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม รวมถึงทีมสำรวจข้อมูล เพื่อนำประสบการณ์จากการสะท้อนกลับ มาปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์และเงื่อนไขตามบริบทของพื้นที่

ผลการค้นหาและสอบทานคนจนและครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ครอบคลุมทั้งพื้นที่ทั้ง 11 อำเภอ ของจังหวัดพัทลุง สามารถสอบทานรายชื่อตั้งต้นจากฐานข้อมูล TMAP ได้จำนวน 9,704 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68 ร่วมกับการเก็บข้อมูลครัวเรือนรายใหม่ที่ไม่มียาชื่อในฐานข้อมูล TMAP จำนวน 4,508 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 32 รวมข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่บ้านที่

ลงในระบบฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนจำนวน 14,212 ครัวเรือน (จำนวน 59,495 คน) (ข้อมูล ณ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565) การดำเนินการค้นหาและสอบทานครัวเรือนยากจนและการตรวจสอบข้อมูลคนจนไม่จริงและคนจนตกหล่น เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมลงในระบบ โดยการตรวจสอบข้อมูลคนจนไม่จริงจะทำการเปรียบเทียบกับข้อมูลตั้งต้นจากฐานข้อมูล TPMAPI และครัวเรือนยากจนในกลุ่มอยู่ดี และการตรวจสอบคนจนตกหล่นจะทำการเปรียบเทียบกับข้อมูลจากฐานข้อมูล TPMAPI และครัวเรือนในระบบฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด (Practical Poverty Provincial Connex: PPPConnex) ซึ่งจัดทำโดย Program Management Unit on Area Based Development (2023) ผลการสำรวจข้อมูลครัวเรือนยากจนจำแนกตามอำเภอจำนวนทั้งหมด 14,212 ครัวเรือน ดังตารางที่ 2 (Table 2) ซึ่งเป็นข้อมูลในฐานข้อมูล TPMAPI จำนวน 9,704 ครัวเรือน ครัวเรือนจนไม่จริงแต่อยู่ในฐานข้อมูล TPMAPI จำนวน 1,326 ครัวเรือน และครัวเรือนตกหล่นจำนวน 4,508 ครัวเรือน ดังนั้นครัวเรือนที่จนจริงจำนวนทั้งหมด 12,886 ครัวเรือน

3. การวิเคราะห์ระดับทุนศักยภาพการดำรงชีพอย่างยั่งยืนและระบบการส่งต่อความช่วยเหลือทั้งจังหวัด

กรอบการวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) เป็นเครื่องมือในการประเมินระดับความยากจนของครัวเรือนด้วยฐานทุนทั้ง 5 มิติ

ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน ทุนกายภาพ และทุนสังคมของคนจนเป้าหมาย โดยกำหนดระดับช่วงคะแนนเพื่อจัดกลุ่มครัวเรือนยากจนเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 กลุ่มอยู่ลำบาก เป็นกลุ่มที่มีความขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตต้องนำเข้าสู่ระบบสวัสดิการโดยเร่งด่วน ระดับที่ 2 กลุ่มอยู่ยาก เป็นกลุ่มที่มีปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในแต่ละวัน ซึ่งต้องเร่งดำเนินการจัดทำปัจจัยดำรงชีพ/ยกระดับความสามารถในการจัดทำปัจจัยดำรงชีพของตนเองให้อยู่พอได้ ระดับที่ 3 กลุ่มอยู่พอได้ เป็นกลุ่มที่มีฐานทุนสำหรับการดำรงชีพ แต่ยังไม่เพียงพอที่จะอยู่รอดได้อย่างปลอดภัย หากประสบกับภาวะความแปรปรวนต่าง ๆ จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกัน และยกระดับความเป็นอยู่ให้หลุดพ้นจากสภาวะความขาดแคลน/เปราะบาง และระดับที่ 4 กลุ่มอยู่ดี เป็นกลุ่มที่มีภูมิคุ้มกันต่อสภาวะความแปรปรวน/ความเสี่ยงต่าง ๆ มีฐานทุนในด้านต่าง ๆ ที่เพียงพอในการวางแผนอนาคตของตนเอง ครอบครัว และเป็นฐานทุนในระดับชุมชนได้

จากการสำรวจค้นหาสอบทานแสดงผลลัพธ์ของระดับทุนการดำรงชีพ 5 มิติ ของจังหวัดพัทลุง ดังตารางที่ 3 (Table 3) โดยคำนวณค่าฐานทุนตามหลักคิดของเกณฑ์การวิเคราะห์ฐานทุนการดำรงชีพอย่างยั่งยืน และแปลผลข้อมูลจากการให้ค่าน้ำหนักข้อคำถามจากแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลครัวเรือน ครอบครัวกับทั้ง 5 ฐานทุนดำรงชีพที่มีการคำนวณค่าความสอดคล้องระหว่างน้ำหนักและข้อคำถามจากแบบสอบถามที่มีข้อคำถามเพื่อการบ่งชี้คุณสมบัติของครัวเรือนตามฐานทุนโดยแบบจำลองการคำนวณ

Table 2 The survey results of poor household in eleven districts of Phatthalung province in 2021

No.	District	Total number of poor households (households)	Total number of poor households on TPMAPI (2019) (households)	Error		Verified poor households
				Inclusion	Exclusion (add on)	
1	Muang Phatthalung	3,143	2,246	366	897	2,777
2	Khuan Khanun	2,816	2,088	258	728	2,558
3	Pak Phayun	2,243	1,640	186	603	2,057
4	Pa Bon	1,249	761	84	488	1,165
5	Pa Phayom	1,062	934	128	128	934
6	Kong Ra	848	529	124	319	724
7	Bang Kaeo	782	462	79	320	703
8	Khao Chaison	593	201	21	392	572
9	Tamot	589	320	33	269	556
10	Srinagarindra	555	409	33	146	522
11	Si Banphot	332	114	14	218	318
Total		14,212	9,704	1,326	4,508	12,886

ค่าน้ำหนักใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของทุนการดำรงชีพอย่างยั่งยืนด้วยโปรแกรม MPlus ด้วยการจัดระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือนดังนี้ 1) ระดับอยู่ลำบากมีคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.75 2) ระดับอยู่ยากมีคะแนนเฉลี่ย 1.76 – 2.50 3) ระดับอยู่พอได้มีคะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.25 และ 4) ระดับอยู่ดีมีคะแนนเฉลี่ย 3.26 – 4.00

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดพบว่า ระดับทุนศักยภาพการดำรงชีพ 5 ด้าน ของจังหวัดพัทลุง มีรายละเอียดดังนี้ ทุนมนุษย์ มีระดับคะแนน 1.85 จัดอยู่ในกลุ่มอยู่ยาก ทุนกายภาพมีระดับคะแนน 2.77 จัดอยู่ในกลุ่มอยู่พอได้ ทุนการเงินมีระดับคะแนน 2.20 จัดอยู่ในกลุ่มอยู่ยาก ทุนธรรมชาติมีระดับคะแนน 2.72 จัดอยู่ในกลุ่มอยู่พอได้ และทุนสังคมมีระดับคะแนน 1.53 จัดอยู่ในกลุ่มอยู่ลำบาก ซึ่งการใช้

แบบสอบถามที่มีหัวข้อหลักเป็นไปตามการวิเคราะห์ฐานทุนการดำรงชีพ 5 ด้าน ทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เนื่องจากมีการเก็บข้อมูลในทุกมิติของครัวเรือนยากจน รวมถึงข้อมูลบริบทรอบข้างที่ส่งผลต่อความยากจน เช่น พื้นที่ทำกิน การมีส่วนร่วมทางสังคม ภาระหนี้สิน ฐานทุนธรรมชาติ ทักษะอาชีพ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถจำแนกกลุ่มคนจนและวิเคราะห์เป็นฐานทุนสนับสนุนการทำโมเดลแก่จนที่มีความเหมาะสมในเชิงพื้นที่ในระยะถัดไปได้ และสามารถแปลความจากระดับทุนตามบริบทของจังหวัด และครัวเรือนยากจนในภาพรวมได้

การพัฒนาระบบการส่งต่อข้อมูลครัวเรือนยากจนจากระบบฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่ไปสู่กลไกความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนระดับจังหวัด เพื่อออกแบบแนวทางความช่วยเหลือ/ส่งต่อข้อมูลกับภาคีทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม

Table 3 The interpretation of the local context in Phatthalung Province based on the capital score level involves assessing the livelihood potential across five aspects

Capitals	Score levels	Interpretation
Human capital	1.85	The human capital of impoverished households in Phatthalung province was at a level where it was difficult to live facing significant challenges, marked by low education levels, high unemployment, meager income, welfare inequalities, and health issues. Analysis indicates an urgent need for enhanced education, problem-solving, professional development, and policy enforcement to ensure equal access to government welfare.
Physical capital	2.77	The physical capital of impoverished households in Phatthalung province was at a level of livability . The majority of households within the area possess dwellings exhibiting substandard conditions. The economically disadvantaged in this region experience disparities in accessing public utilities, with only moderate access to information, digital technology, and internet connectivity. The equitable provision of access to the public utility system is instrumental in elevating the quality of life for impoverished households.
Economic capital	2.20	The economic capital of impoverished households in Phatthalung province was at a level where it was difficult to live . The household financial dynamics are characterized by an imbalance between income and expenditures, marked by insufficient income, negligible savings, and prevalent indebtedness. Disseminating information pertaining to financial management, household accounting, and the cultivation of professional income sustainability.
Natural capital	2.72	The natural capital of impoverished households in Phatthalung province was at a level of livability . The households in the area engage in the fair utilization of natural resources despite the absence of land use security and the presence of demolished accommodation in disaster-prone areas. The resolution of issues through policy interventions concerning the utilization of natural capital facilitates the establishment of land use security for impoverished households.
Social capital	1.53	The social capital of impoverished households in Phatthalung province was at a level where it was difficult to live . The households exhibit a deficiency in social cohesion, interdependence, and are marred by intra-community conflicts. The establishment of the Social Welfare Fund and the provision of support for group activities serve to elevate the trajectory of social capital development, fostering sustainable livelihoods at an advanced level.

ที่เกี่ยวข้อง เช่น การส่งต่อข้อมูลของคนจนยากไร้ที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีหน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระดับจังหวัด และภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ข้อมูลนี้ในการวิเคราะห์และวางแผนการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาความยากจนให้กับคนในแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสมต่อไป กระบวนการส่งต่อความช่วยเหลือและการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ดังภาพที่ 2 (Figure 2)

ข้อมูลจากฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด (PPPConnex) จำแนกครัวเรือนยากจนออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ คนจนหนี้สิน และคนจนยากไร้ คนจนหนี้สิน คือคนจนที่อยู่ในครัวเรือนยากจนกลุ่มอยู่ยาก อยู่พอได้ และอยู่ดี ซึ่งคนจนในกลุ่มนี้จะถูกนำเข้าสู่วิธี “โมเดลแก้จน จังหวัดพัทลุง” เพื่อยกระดับทักษะ คุณภาพชีวิต และทุนการดำรงชีพทั้ง 5 ด้านให้สูงขึ้น ส่วนคนจนยากไร้ คือคนจนที่อยู่ในครัวเรือนยากจนกลุ่มอยู่ลำบาก ซึ่งเป็นกลุ่มที่ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ จะต้องนำเข้าสู่วิธีการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน ข้อมูลคนจนยากไร้จะมีรายชื่อทั้งในระดับครัวเรือนและรายบุคคลตามประเด็นที่สอดคล้องกับความต้องการช่วยเหลือเพื่อส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น

ข้อมูลผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง คนพิการที่อาศัยในครัวเรือนยากจน สภาพบ้านที่อยู่อาศัยของครัวเรือนยากจน รวมไปถึงข้อมูลเด็กเยาวชนที่อาศัยในครัวเรือนยากจน

การส่งต่อข้อมูลคนจนยากไร้ในระบบ PPPConnex ที่สอดคล้องกับการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านการจัดเวทีประชุม Poverty Forum และการติดตามการช่วยเหลือจากข้อมูลที่ส่งต่อซึ่งพบว่า ครัวเรือนบางส่วนได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงาน ดังนั้น การช่วยเหลือภายใต้โครงการบ้านพอเพียงของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นการส่งต่อความช่วยเหลือคนจนซึ่งมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัยทรุดโทรมหรือไม่ปลอดภัยในการอยู่อาศัยเพื่อสนับสนุนการซ่อมบ้าน สร้างบ้านให้กับผู้ยากไร้ในชุมชนภายใต้โครงการบ้านพอเพียง จำนวน 269 ครัวเรือน ครอบคลุม 9 อำเภอ 27 ตำบล การดำเนินการส่งต่อข้อมูลครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียงและผู้พิการให้แก่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพัทลุง (พมจ.) ครอบคลุมทั้ง 11 อำเภอ จำนวนทั้งสิ้น 9,328 ครัวเรือน ประกอบด้วยครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจำนวน 6,970 ครัวเรือน และครัวเรือนที่มีผู้ป่วยติดเตียงและผู้พิการจำนวน 2,358 ครัวเรือน

แนวทางการส่งต่อความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เพื่อให้

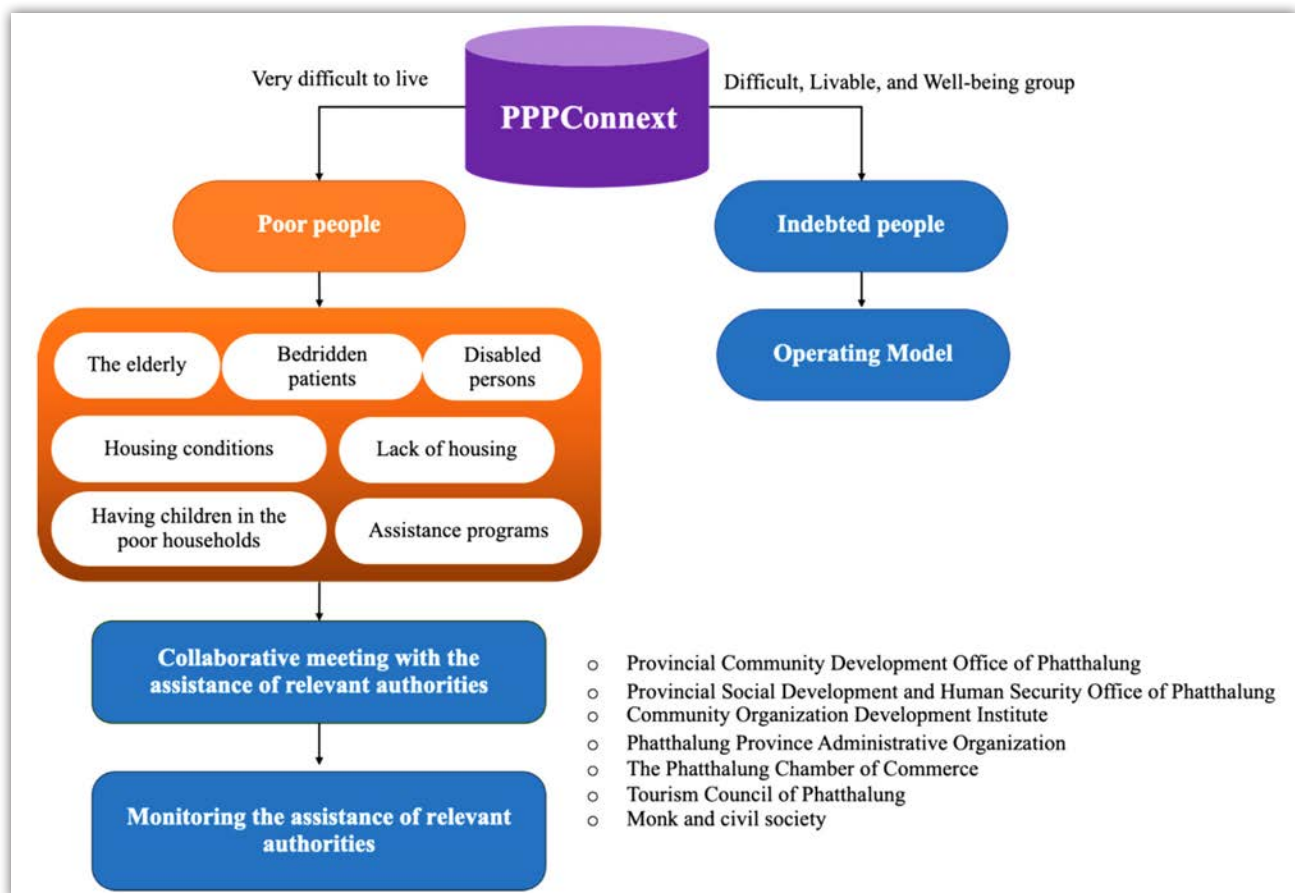

Figure 2 Process diagram for transferring assistance and collaborating with network agencies to solve poverty problems

ครอบคลุมทั้ง 5 มิติ คือการจัดทำ Poverty Forum ในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การยก ระดับการใช้ข้อมูลและการส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดพัทลุง ซึ่งมีครัวเรือน บางส่วนที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ อย่างไรก็ตามครัวเรือนเหล่านี้จะได้รับการช่วยเหลือในปีต่อ ๆ ไป ตามกรอบการทำงานของแต่ละหน่วยงาน

4. การพัฒนาโมเดลแก๊จนำร่องระดับพื้นที่เพื่อพัฒนาอาชีพและเพิ่มทักษะการดำรงชีวิตให้แก่ครัวเรือนยากจน

การพัฒนาโมเดลแก๊จน (Operating Model: OM) นำร่อง เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนที่สัมพันธ์กับบริบทด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของพื้นที่ พิจารณาจาก ข้อมูลครัวเรือนยากจนจากการค้นหาและสอบถามในระดับพื้นที่ และการวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพอย่างยั่งยืน เนื่องจากตำบล ทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีการกระจุกตัวของคน ยากจนค่อนข้างหนาแน่น มีภาวะเสี่ยงต่อความเปราะบางที่จะ ส่งผลให้เกิดความยากจนสูง มีฐานทุนการดำรงชีพด้านทุนมนุษย์ ทุนการเงิน และทุนสังคมอยู่ในระดับที่ต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับ พื้นที่ตำบลอื่น ๆ ในอำเภอควนขนุน จึงเป็นพื้นที่แรกของการ พัฒนาโมเดลแก๊จน

กระบวนการพัฒนาโมเดลแก๊จนระดับพื้นที่ตำบลทะเลน้อย มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้ 1) จัดกระบวนการพูดคุยแบบมีส่วนร่วม กับผู้นำชุมชนระดับหมู่บ้าน จำนวน 10 หมู่บ้าน ของตำบลทะเลน้อย ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีความรู้เข้าใจบริบทพื้นที่ รู้จักสมาชิกในชุมชน และเป็นตัวแทนที่ชาวบ้านยอมรับ 2) เข้าสู่ พื้นที่เป้าหมาย พบปะคนจนเป็นรายครัวเรือนเพื่อทำความเข้าใจ ประชาสัมพันธ์ และเชิญชวนคนจนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ โดยให้ผู้นำชุมชนระดับหมู่บ้านเป็นตัวกลางประสานกับสมาชิก ชุมชนในพื้นที่ 3) จัดประชุมร่วมกับคนจนเป้าหมายเพื่อร่วมกันทำ ข้อตกลง การหาแนวทางเพื่อลดปัญหาและอุปสรรคที่กลุ่มเป้าหมาย จะเข้าร่วมโครงการ และ 4) แสวงหาความร่วมมือกับวิสาหกิจ ชุมชนในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งเพื่อร่วมขับเคลื่อนการสร้างโมเดล แก๊จน

สมาชิกในชุมชนตำบลทะเลน้อย มีความเห็นร่วมกันว่าการ ส่งเสริมกระจุดเพื่อเพิ่มรายได้คนจนเป็นโมเดลแก๊จนที่เหมาะสม กับกลุ่มคนเป้าหมายและบริบทของพื้นที่ เนื่องจากสอดคล้องกับ ฐานทุนธรรมชาติในท้องถิ่น ความรู้และทักษะเดิมของกลุ่มเป้าหมาย และมรดกวัฒนธรรมของชุมชน โดยคนจนกลุ่มเป้าหมายในตำบล ทะเลน้อยส่วนใหญ่มีความรู้ทักษะในการสานกระจุด แนวคิดการ ออกแบบโมเดลแก๊จนสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับตำบลและระดับจังหวัด ที่ให้

ความสำคัญกับการพัฒนาหัตถกรรมกระจุด ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ การดำรงชีพของคนจนกลุ่มเป้าหมาย พบปัญหาที่สำคัญหลาย ประการคือ ขาดแหล่งวัตถุดิบในพื้นที่ ขาดทักษะการพัฒนารูปแบบ ผลิตภัณฑ์กระจุดและทักษะการตลาด ไม่สามารถเข้าถึงช่องทาง จำหน่ายได้จึงต้องจำหน่ายวันต่อวันเพื่อดำรงชีพ และไม่มีการ รวมกลุ่ม ทำให้สามารถสร้างโมเดลแก๊จนที่มีความเหมาะสม และสามารถดำเนินการปฏิบัติการได้ โมเดลกระจุดแก๊จนตำบล ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง (Aueaungkul et al., 2023) ประกอบด้วย กิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 คือ การพัฒนาฐานทุนดำรงชีพสำหรับ คนจนกลุ่มเป้าหมายในรูปแบบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ “กระจุดแก๊จน” กระจุดวรรณิ ซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ เข้มแข็งเป็นพี่เลี้ยง ผนวกกับองค์ความรู้ด้านศิลปกรรมการออกแบบ ของมหาวิทยาลัย การพัฒนาทุนมนุษย์ด้วยการฝึกอบรมให้ความรู้ ทางทฤษฎีและทักษะแก่คนจนกลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างอาชีพ ทั้ง การพัฒนาความรู้และเสริมสร้างทักษะการสร้างแบรนด์และโลโก้ แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ การแปรรูปตั้งแต่การจัดการเส้น กระจุด การสานขึ้นรูปกระจุด การย้อมสีธรรมชาติ การปักและเย็บ หูกระเป่า การตรวจสอบคุณภาพสินค้า การตลาดเชิงเนื้อหา การ ขายสดออนไลน์ และการจำหน่ายสินค้าที่ห้างโมเดิร์นเทรด และมีการ จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทะเลน้อยคราฟ

กิจกรรมที่ 2 คือ การเพิ่มทุนธรรมชาติ ด้วยการ จัดทำแปลงกระจุดต้นแบบ การปฏิบัติการร่วมกับศูนย์วิจัยพัฒนา การเกษตรพัทลุง ซึ่งมีองค์ความรู้ด้านพันธุ์กระจุดในภาคใต้ โดย ปลุกกระจุดในแปลงทดลองของศูนย์วิจัยพัฒนาการเกษตรพัทลุง และศูนย์วิจัยพัฒนาการเกษตรพัทลุงพร้อมให้การสนับสนุนการ ถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน ทำให้มีการจัดทำแปลงกระจุดต้นแบบ ในเนื้อที่จำนวน 2 ไร่ บริเวณศูนย์ศิลปาชีพบ้านหัวป่าเขียว หมู่ที่ 7 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

กิจกรรมที่ 3 คือ การสร้างกลไกความร่วมมือเชิง สถาบันกับภาคีเครือข่าย กระบวนการทำงานของปฏิบัติการ โมเดลกระจุดแก๊จน เป็นการสร้างความร่วมมือร่วมกันระหว่าง ประชาชนในพื้นที่กับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง ด้วยวิธีการหนุนเสริม สนับสนุนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ ซึ่งพัฒนาเป็นกลไกเชิงสถาบัน ทั้งหน่วยงานระดับพื้นที่และจังหวัด ได้แก่ เทศบาลตำบลทะเลน้อย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพัทลุง อุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรพัทลุง ศูนย์ศิลปาชีพบ้านหัวป่าเขียว วิสาหกิจชุมชนกระจุดวรรณิ กองทัพอากาศที่ 4 ค่ายวชิราวุธ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่การเพิ่มทุน ธรรมชาติ ด้วยการนำร่องจัดทำแปลงกระจุดต้นแบบ การอบรม เชิงปฏิบัติการเพื่อยกระดับฐานทุนดำรงชีพ ด้านทุนมนุษย์ ทุน การเงิน และทุนสังคม ให้แก่คนจนกลุ่มเป้าหมาย ตำบลทะเลน้อย และการส่งเสริมด้านการตลาด

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

การตัดสินใจโดยใช้ข้อมูล (Data-Driven Decision Making: DDDM)

การสร้างโมเดลแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดพัทลุงใช้แนวคิดการจัดการข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ ระดับรายได้ ทักษะอาชีพ และการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ เพื่อใช้ตัดสินใจในการดำเนินโครงการของผู้บริหาร (Data-Driven Decision Making: DDDM) การใช้ประโยชน์จากข้อมูลจำนวนมากที่มีอยู่ภายในและภายนอกองค์กรช่วยในการตัดสินใจที่มีเหตุผล และเป็นส่วนสำคัญในการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Davenport & Harris, 2007) การใช้ DDDM จะต้องเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และตีความข้อมูลเพื่อขึ้นำกระบวนการตัดสินใจ การวิเคราะห์ข้อมูลจะช่วยให้การตัดสินใจมีความแม่นยำ ในปัจจุบันผู้ดำเนินโครงการจึงให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าในเทคโนโลยีของระบบฐานข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่สารสนเทศที่ช่วยในกระบวนการตัดสินใจ (Provost & Fawcett, 2013) การสอบทานระบบฐานข้อมูลคนเปราะบางระดับประเทศให้มีความสมบูรณ์ และใช้ข้อมูลเหล่านั้นในการค้นหาคนจนกลุ่มเป้าหมาย การตัดสินใจที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลสามารถช่วยองค์กรที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น การเปิดใช้งานชุดข้อมูล และเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสูงจะช่วยให้ได้รับข้อมูลเชิงลึกและตัดสินใจในหลายมิติ เช่น สุขภาพ การเงิน และนโยบายสาธารณะ (Mayer-Schönberger & Cukier, 2013; Brynjolfsson & McAfee, 2014) การใช้ DDDM ช่วยให้สามารถตัดสินใจในปฏิบัติการได้แม่นยำมากขึ้น ความสามารถในการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นและผลการดำเนินงานที่ดีขึ้น การสร้างวัฒนธรรมการให้ความสนใจจากการใช้ข้อมูล การขับเคลื่อนด้วยข้อมูล การพัฒนาความรู้ในการใช้ข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างระบบสนับสนุนการตัดสินใจให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

การแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศไทย (Poverty alleviation in Thailand)

การแก้ไขปัญหาความยากจนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการสร้างรายได้ และควบคุมค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของคนจนกลุ่มเป้าหมาย ปี พ.ศ. 2563 ครัวเรือนยากจนในประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 9,183 บาท และมีค่าใช้จ่ายในการชำระหนี้เฉลี่ย 1,275 บาทต่อเดือน รวมเป็นค่าใช้จ่ายทั้งหมด 10,458 บาทต่อเดือน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2562 ที่มีรายจ่ายรวม 9,679 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค 8,382 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน และค่าใช้จ่ายเพื่อการชำระหนี้ 1,297 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน (Office of the National Economic and Social

Development Council, 2020) คนจนส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า โดยปี พ.ศ. 2563 ร้อยละ 76.87 ของคนจน มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า คนจนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาและมัธยมศึกษา มีสัดส่วนร้อยละ 14.44 และ 7.54 จากจำนวนคนจนทั้งหมด เมื่อพิจารณาการมีงานทำของคนจน พบว่าคนจนมีงานทำทั้งสิ้น 2.41 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 5.83 ของผู้มีงานทำทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานในกลุ่มประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างและลูกจ้างเอกชนที่ร้อยละ 42.55 และร้อยละ 31.96 ตามลำดับ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021)

การบรรเทาความยากจนเป็นแนวคิดและมาตรการที่มุ่งเน้นการลดปริมาณและความรุนแรงของความยากจนในสังคมหรือกลุ่มคนเปราะบาง แนวคิดนี้เน้นการแก้ไขสาเหตุหลักของความยากจนและการดำเนินการเพื่อปรับปรุงสถานะเศรษฐกิจและสังคมให้กับกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย การแก้ไขปัญหาความยากจนได้รับความสนใจในระดับโลก มาตรการที่ 1 ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) กำหนดให้สิ้นสุดความยากจนในทุกมิติ ลักษณะหลากหลายของความยากจนและความจำเป็นในการใช้เครื่องมือทางพื้นฐาน เช่น น้ำประปาสะอาด สุขอนามัย และพลังงาน การปฏิบัติตามเป้าหมาย SDGs ช่วยให้มีการใช้วิธีแบบเอนเตอร์ไพรส์และวิธีการรวมกันอย่างครอบคลุม (United Nations, 2015) การบรรเทาความยากจนควรเน้นการขยายโอกาสและความสามารถของบุคคลในการใช้ชีวิตตามที่กลุ่มคนเปราะบางต้องการ ตามทฤษฎีความสามารถของเซน (Sen's capability approach) ความยากจนเป็นปัญหาที่ซับซ้อน โดยส่วนมากปัญหานี้ไม่ได้เกิดจากสาเหตุรายได้ต่ำเพียงอย่างเดียว การขาดแคลนการเข้าถึงการศึกษา การเข้าถึงบริการพื้นฐานด้านสุขภาพ การเข้าถึงตลาดแรงงาน การเข้าถึงบริการสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ อาจเป็นสาเหตุแฝงที่ทำให้ปัญหาความยากจนไม่สามารถถูกแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว การแก้ไขปัญหาความยากจนจะต้องเสริมสร้างความสามารถของผู้คนผ่านการลงทุนในการศึกษา การดูแลสุขภาพ และระบบการป้องกันสังคม (Sen, 1999) โมเดลการแก้ไขปัญหาความยากจน และช่วยเหลือกลุ่มคนเปราะบางในประเทศไทยออกแบบโดยคณะผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในหน่วยงานภาครัฐ เช่น หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นต้น การแก้ไขปัญหาจะถูกมองในภาพรวมระดับจังหวัดและมีการบูรณาการความเชี่ยวชาญจากนักวิจัยของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ในหลายศาสตร์ เช่น บริหารธุรกิจ ศิลปศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และการประเมินผลกระทบ เป็นต้น การแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศไทยเน้นการวิเคราะห์ปัญหาความยากจนที่มีอยู่ในประเทศไทยและการพัฒนาแนวทางแก้ไขที่มีความยั่งยืนและมีผล

กระทบเชิงบวกต่อสังคม อาทิ การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการฝึกอาชีพ การเสริมสร้างเครือข่ายสังคม และการพัฒนาการสร้างความสุขของประชากรในเขตชนบท

โมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับประเทศ

โมเดลสำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศที่พัฒนาแล้วมีความหลากหลาย มีความแตกต่างกันตามบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ ตัวอย่างเช่น การแก้ไขปัญหาความยากจนของสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งเป็นปัญหาที่ได้รับการแก้ไขจากผู้นำประเทศอย่างต่อเนื่อง การขจัดความยากจนและให้คนยากจนในเขตพื้นที่ยากจนเข้าสู่สังคมที่มีความเป็นอยู่ที่ดีเป็นความมุ่งมั่นและเป้าหมายที่กำหนดโดยรัฐบาลจีน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลจีนได้กำหนดนโยบายมาตรการหลายฉบับ มีการปรับปรุงและเพิ่มมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง ในปี ค.ศ. 2014 สาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าสู่ยุคใหม่ของ “แก้จนตรงเป้าหมาย” (Targeted poverty alleviation) (Wang & Lowatcharin, 2020) กลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการช่วยเหลือต้องแม่นยำ การจัดทำโครงการต้องตรงตามความต้องการ การใช้งบประมาณต้องตรงแม่นยำ มาตรการที่ใช้ต้องเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายตรงแม่นยำ คนที่ส่งไปช่วยเหลือที่หมู่บ้านมีคุณสมบัติตรง ผลงานของการขจัดความยากจนต้องตรงเป้า และกำหนดว่า รัฐบาลท้องถิ่นจะต้องบูรณาการและปรับใช้ทรัพยากรในการลดความยากจนให้เหมาะสม ดำเนินการนโยบายแก้จนตรงเป้า และรับรองว่าผลประโยชน์ในการดำเนินงานได้เข้าถึงหมู่บ้านและครัวเรือน โดยมีกระบวนการนำนโยบายปฏิบัติประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ การระบุเป้าหมาย การดำเนินมาตรการให้ความช่วยเหลือ และการบริหารจัดการให้เจาะจงและแม่นยำ กลไกในการนำนโยบายแก้จนตรงเป้าไปสู่การปฏิบัติประกอบด้วยกลไกต่าง ๆ ได้แก่ 1) กลไกการขึ้นการทำงานและกลไกในการระดมทรัพยากร 2) กลไกในการระดมทุนกลุ่มเป้าหมายโดยการลงทะเบียนโดยตรง 3) กลไกการปฏิบัติอย่างเจาะจงเพื่อรับรองประสิทธิภาพการทำงาน 4) กลไกการประเมินโดยบุคคลภายนอกที่เป็นอิสระเพื่อรับรองคุณภาพการดำเนินการ (Wang & Lowatcharin, 2020) การแก้ไขปัญหาความยากจนนั้นกลายเป็นวาระและนโยบายระดับประเทศ ถ่ายทอดไปสู่ระดับมณฑล จังหวัด อำเภอ ชนบท หมู่บ้าน มีการผสมผสานและบูรณาการการแก้ไขความยากจนด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม โดยการแก้ปัญหาความยากจนตามบริบทเชิงพื้นที่ มีนโยบาย แผนงาน และมาตรการด้านการศึกษาเพื่อเป็นกุญแจแก้ไขปัญหายากจนของจีน (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2020) ส่งผลให้จำนวนคนยากจนและอัตราความยากจนในชนบทลดลงอย่างรวดเร็ว จำนวนคนยากจนในชนบททั้งประเทศลดลงจาก 165.67 ล้านคน ในปี ค.ศ. 2010 เหลือเพียง 16.6 ล้านคน ในปี ค.ศ. 2018 ลดลงประมาณ 150 ล้านคน อัตรา

ความยากจนลดลงจากร้อยละ 17.2 ในปี ค.ศ. 2010 เหลือร้อยละ 1.7 (Wang & Lowatcharin, 2020)

นอกจากนี้การโอนเงินช่วยเหลือแบบเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer: CCT) ได้ถูกใช้เป็นมาตรการบรรเทาความยากจนที่มีประสิทธิภาพในหลายประเทศ เช่น ฟิลิปปินส์ เปรู เม็กซิโก และบราซิล โครงการจะให้การช่วยเหลือทางการเงินกับกลุ่มคนจนที่มีรายได้ต่ำ โดยมีเงื่อนไขว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำจะต้องทำตามข้อกำหนดบางประการของภาครัฐ เช่น การส่งลูกเข้าโรงเรียน การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ และการเข้าร่วมโปรแกรมด้านโภชนาการของโครงการ การโอนเงินสดมีผลกระทบเชิงบวกต่อการลดความยากจน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการส่งเสริมความร่วมมือในสังคม (Fiszbein & Schady, 2009) เทคนิคนี้เน้นการสร้างแรงจูงใจทางการเงินให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเพิ่มการเข้าถึงบริการของกลุ่มคนเปราะบาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จของโครงการนี้เกิดจาก 1) รัฐบาลแต่ละประเทศสามารถระบุกลุ่มคนเปราะบางที่ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับประเทศสหรัฐอเมริกาที่ใช้โมเดลระบบเครดิตภาษีรายได้จากการทำงาน (Earned Income Tax Credit: EITC) ที่รัฐบาลกลางออกแบบเพื่อให้การสนับสนุนทางการเงินแก่บุคคลและครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ การส่งเสริมรายได้และช่วยยกระดับสถานะความยากจน โครงการประสบความสำเร็จในการลดอัตราความยากจนและปรับปรุงผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับบุคคลที่มีสิทธิ์ EITC จะช่วยเพิ่มอัตราการจ้างงาน และสามารถเพิ่มรายได้สูงขึ้นสำหรับคนที่มีรายได้ต่ำ (Meyer & Rosenbaum, 2000) ความสำเร็จของโมเดลนี้อยู่ที่การค้นหาผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการความช่วยเหลือ และให้ผลประโยชน์ทางการเงินกับกลุ่มที่มีความต้องการนี้ และเพิ่มการสร้างโอกาสในการเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้มีรายได้น้อยในประเทศ 2) การมีส่วนร่วมของคนจนกลุ่มเป้าหมายในการทำกิจกรรมที่ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อประเทศซึ่งเป็นเงื่อนไขในการได้มาซึ่งการได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับโมเดลที่ใช้แก้ไขปัญหายากจนของประเทศนิวซีแลนด์ โดยเจ้าหน้าที่รัฐบาลจะเข้าเยี่ยมบ้านของกลุ่มคนเปราะบาง และมุ่งเน้นการสนับสนุนครอบครัวที่อยู่ในสถานะเร่งด่วนและปรับปรุงผลลัพธ์ของเด็ก โปรแกรมนี้ให้การสนับสนุนและบริการอย่างตั้งใจให้กับครอบครัวที่มีเด็กเล็กซึ่งมีความเสี่ยงต่อความยากจนและการเข้าถึงที่ยากลำบาก โครงการเน้นการเสริมสร้างทักษะการเลี้ยงดูเด็ก การพัฒนาเด็ก และการเชื่อมต่อครอบครัวกับทรัพยากรในชุมชน โดยมีผลลัพธ์ที่ดี คือ การปรับปรุงสุขภาพเด็ก ลดการทารุณกรรมเด็ก และเพิ่มการจ้างงานของผู้ปกครอง (Smith & Nairn, 2016) ซึ่งหลักการสำคัญทั้งสองข้อนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการออกแบบโมเดลแก้จนของจังหวัดพัทลุงที่เน้นการค้นหากลุ่มคนเปราะบางที่ต้องการความช่วยเหลือในมิติต่าง ๆ และการพัฒนาทักษะให้กลุ่มคนเปราะบาง ซึ่งคนเปราะบางจะต้องร่วมทำงานกับกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่กำลังซื้อสูงอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างรายได้ในการดำรงชีพให้กับตนเองและครอบครัว

สถานการณ์ใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

กระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่และแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่จังหวัดพัทลุงทำให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนของภาคีเครือข่ายระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ เป็นการหนุนเสริมและเชื่อมโยงกับกลไกเดิมของ ศจพ.จ.พัทลุง นอกจากนี้ยังมีบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อร่วมขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในระดับจังหวัดและอำเภอ ซึ่งกระบวนการหนึ่งที่สำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการคือ การสร้างกลไกความร่วมมือ ประสานและบูรณาการการทำงานกับกลไกหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคประชาสังคม/องค์กรชุมชนในพื้นที่จังหวัดพัทลุง เพื่อสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการในทุกขั้นตอน รวมถึงการเสริมสร้างพลังความร่วมมือในการสนับสนุนพัฒนาคนจนกลุ่มเป้าหมายในระยะเร่งด่วน และการดูแล ช่วยเหลือ ติดตามอย่างต่อเนื่อง

ปฏิบัติการแก้จนจังหวัดพัทลุงทำให้มีระบบฐานข้อมูลการแก้ไขปัญหาความยากจนของหน่วยงานรัฐในประเทศไทย จังหวัดพัทลุงมีการสร้างระบบและโครงสร้างการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยการประสานพลังความร่วมมือของภาคีเครือข่ายตั้งแต่การค้นหาและสอบถามข้อมูลคนจนจากฐานข้อมูล TPMAP การจัดทำระบบฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด (Practical Poverty Provincial Connex: PPPConnex) แพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (Provincial Poverty Alleviation Operating System: PPAOS) ซึ่งเข้าถึงได้จาก <http://www.ppaos.com/ppaos93/frontend/web/> ที่สามารถชี้เป้าคนจนระดับครัวเรือนในพื้นที่และเครื่องชี้วัดความยากจนหลากหลายมิติโดยแสดงปัญหาและศักยภาพตามฐานทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจน 5 ด้าน คือ ทุนมนุษย์ ทุนการเงิน ทุนกายภาพ ทุนทางธรรมชาติ และทุนสังคม นำไปสู่การออกแบบกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และคนจนกลุ่มเป้าหมาย ระบบส่งต่อความช่วยเหลือข้อมูลครัวเรือนยากจนแก่องค์กรภาคีเครือข่ายซึ่งจะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการดำเนินงาน ส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือครัวเรือนยากจนที่รวดเร็วและแม่นยำ และการบันทึกข้อมูลเพื่อการตรวจสอบความซ้ำซ้อนในการช่วยเหลือ

การสังเคราะห์ข้อมูลจากฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่ทำให้เห็นศักยภาพของทุนเดิมที่มีของครัวเรือนยากจนและนำไปสู่การแก้ปัญหาเพื่อออกแบบการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสถานะความยากจนรายครัวเรือนและภูมินิเวศของพื้นที่ เช่น การพัฒนาโมเดลแก้จนนาร่อง “กระจุตแก้จน” ในตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน ภายใต้ปฏิบัติการส่งเสริมการผลิตหัตถกรรมกระจุตเพื่อเพิ่มรายได้คนจนกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ โดยนำภูมิปัญญากระจุตของชุมชนมาเชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรของท้องถิ่น เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนจนกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ทั้งนี้ปัญหาของคนจนที่เกิดจากฐานทุนดำรงชีพไม่เพียงพอ การออกแบบโมเดลแก้จน จึงพัฒนาทุนมนุษย์ด้วยการพัฒนาความรู้และทักษะของคนจนกลุ่มเป้าหมาย โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งผนวกกับองค์ความรู้ทางด้านศิลปกรรมการออกแบบของมหาวิทยาลัย และเพิ่มความรู้และทักษะแก่กลุ่มผู้เข้าร่วมผ่านกระบวนการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมให้ความรู้เชิงทฤษฎีและลงมือปฏิบัติจริง ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบเชิงสร้างสรรค์ การยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบยั่งยืน และการพัฒนาการตลาดในยุคดิจิทัล การเพิ่มทุนสังคมด้วยการส่งเสริมการรวมกลุ่มคนจนเป็นวิสาหกิจชุมชนเล็กละคราฟ ทำให้คนจนมีโอกาสพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่ม การวางแผน และการออกแบบการทำงานร่วมกันเพิ่มทุนเศรษฐกิจ สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเล็กละคราฟมีช่องทางการหารายได้ด้วยการจำหน่ายกระเป๋ากะจุตจากการฝึกอบรมผ่านช่องทางออนไลน์ จำหน่ายผลิตภัณฑ์แบรนด์เล็กละคราฟที่ศูนย์การค้าเอ็มควอเทียร์ และศูนย์การค้าไบเทค บางนา และคนจนอยู่ในห่วงโซ่คุณค่าการผลิต (Pro-poor value chain) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะคนจนกลุ่มเป้าหมายเพื่อการพัฒนาอาชีพและเสริมสร้างทักษะ การสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่คนจน และการนำโมเดลแก้จนไปขยายผลเพื่อการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้คนจน และขยายในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในพื้นที่ให้พึ่งพาตนเองได้ และช่วยเหลือกันเองได้ในกลุ่ม

ผลกระทบและความยั่งยืน ของการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการและข้อค้นพบสำคัญจากการดำเนินโครงการก่อให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และสถาบันวิชาการในพื้นที่ ผ่านการสร้างกลไกการทำงานและความร่วมมือตั้งแต่การค้นหา สอบถาม และชี้เป้าครัวเรือนเป้าหมายเพื่อจัดทำฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่จนเกิดการพัฒนาระบบฐานข้อมูลส่วนกลางอย่างมีส่วนร่วม

ที่สามารถพัฒนาเชิงพื้นที่ ทั้งนี้ระบบการค้นหาสอบถามข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดจะครอบคลุมมิติทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนการเงิน ทุนกายภาพ และทุนธรรมชาติ ซึ่งสามารถวิเคราะห์และสร้างงานวิจัยการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาบนฐานข้อมูลครัวเรือนคนจนจังหวัดพัทลุง ด้วยนวัตกรรมเชิงระบบและนวัตกรรมการเรียนรู้

ผลจากงานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายโดยฐานข้อมูลข้อมูลครัวเรือนยากจนสามารถเป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เบ็ดเสร็จและต่อเนื่อง โดยในระยะถัดไปการใช้ฐานข้อมูลของจังหวัดจะมีความยืดหยุ่นสามารถปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันได้โดยมีการมอบหมายสิทธิ์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการพัฒนาแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ผ่านการพัฒนา Application Programming Interface (API) ของฐานข้อมูลและสามารถพัฒนาแพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำระดับจังหวัด และเกิดการบูรณาการฐานข้อมูลร่วมกับหน่วยงานระดับจังหวัดสู่แผนพัฒนาจังหวัดเพื่อใช้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจนอย่างตรงเป้า สำหรับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลการขับเคลื่อนการดำเนินงานทำให้คนจนได้รับความช่วยเหลือทั้งในระบบสงเคราะห์ได้แม่นยำและครอบคลุมทั้งจังหวัด

การนำข้อมูลไปใช้ออกแบบโมเดลแก๊จนในระดับพื้นที่ซึ่งเป็นการสร้างรูปธรรมแก้ไขปัญหาความยากจนที่มีความสัมพันธ์กับบริบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของพื้นที่ เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่คนจน และการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นกลไกในการพัฒนาคนและกลุ่มคนในพื้นที่ การสร้างระบบการบริหารจัดการกลุ่มและสามารถขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากหน่วยงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยกระบวนการทำงานตั้งแต่การออกแบบโมเดลจนกระทั่งเป็นปฏิบัติการโมเดลกระจุกตัวแก๊จน และเป็นต้นแบบ

สำหรับการขยายผลเพื่อการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้คนจนในพื้นที่อื่น ผลกระทบเชิงพื้นที่สังคมส่งผลให้เห็นว่าการนำโมเดลแก๊จนไปปรับระบบความคิด พฤติกรรมคนจน นำไปสู่การแก้ปัญหาและการพัฒนาคนจนอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยทักษิณจัดตั้งศูนย์วิจัยและนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในจังหวัดพัทลุง เพื่อเป็นศูนย์บริการฐานข้อมูลความยากจนในบริบทต่าง ๆ ของพื้นที่จังหวัดพัทลุง ที่สนับสนุนข้อมูลการส่งต่อความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนการวิจัยเชิงพื้นที่ทั้งในรูปแบบการสร้างนวัตกรรมแก้ปัญหาความยากจน รวมทั้งการสร้างโมเดลแก๊จนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในจังหวัดพัทลุง โดยได้รับการประสานและหนุนเสริมจากภาคีเครือข่ายเดิม และมีการบูรณาการสร้างภาคีเครือข่ายเพิ่มเติมเพื่อบูรณาการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดงานวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาความยากจนตามบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริงโดยอาศัยฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดพัทลุง และก่อให้เกิดการตื่นตัวสร้างการรับรู้ในการแก้ปัญหาความยากจนเป็นวงกว้าง และก่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนจนในจังหวัดพัทลุงต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

โครงการการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในจังหวัดพัทลุงได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริม ววน. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ประจำปี 2564 เลขที่สัญญา A14F640066

References

- Aueaungkul, A., Srichookiat, S., Khemakhunasai, P., Sampantamit, T., Kaewsuksaeng, S., & Jitnirat, N. (2023). Tube sedge-based poverty alleviation model of Thale Noi community, Phatthalung province. *Area Based Development Research Journal*, 15(3), 251–265. (in Thai).
- Bangkok Post. (2021). Covid causes plunge into poverty. Retrieved November 12, 2021, from: <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/2171119/covid-causes-plunge-into-poverty>.
- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. New York: W. W. Norton & Company.
- Davenport, T. H., & Harris, J. G. (2007). *Competing on analytics: The new science of winning*. USA: Harvard Business School Press.

- Fiszbein, A., & Schady, N. (2009). *Conditional cash transfers: Reducing present and future poverty*. Washington DC: World Bank Publications.
- Mayer-Schönberger, V., & Cukier, K. (2013). *Big data: A revolution that will transform how we live, work, and think*. USA: Houghton Mifflin Harcourt.
- Meyer, B. D., & Rosenbaum, D. T. (2000). Making single mothers work: Recent tax and welfare policy and its effects. *National Tax Journal*, 53(4), 1027–1062.
- Ministry of Higher Education, Science, Research and innovation. (2020). China's path to poverty alleviation. Retrieved January 25, 2022, from: https://www.mhesi.go.th/index.php/en/content_page/item/3168-THA-CHN_Jan2564.html. (in Thai).
- National Electronics and Computer Technology Center. (2018). Thai people map and analytics platform. Retrieved November 12, 2021, from: <https://www.tpmap.in.th/>. (in Thai).
- Office of the National Economics and Social Development Council. (2020). Report on the poverty situation in 2019. Retrieved January 25, 2022, from: https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_202011031_11407.pdf. (in Thai).
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2021). The thirteen national economic and social development plan (2023–2027). Retrieved January 25, 2022, from: <https://www.nesdc.go.th/download/document/Yearend/2021/plan13.pdf>. (in Thai).
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2022). Poverty and inequality report 2021. Retrieved October 23, 2023, from: https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13081. (in Thai).
- Office of the National Economics and Social Development Council. (2023). TPMap logbook. Retrieved November 10, 2023, from: <http://nscr.nesdc.go.th/new-tpmap-manual/>. (in Thai).
- Program Management Unit on Area Based Development. (2022). *Annual report program management unit on area based development*. Bangkok: Program Management Unit on Area Based Development. (in Thai).
- Program Management Unit on Area Based Development. (2023). PPPConnex. Retrieved November 25, 2023, from: <http://www.ppaos.com/ppaos/frontend/web/>. (in Thai).
- Provost, F., & Fawcett, T. (2013). *Data science for business: What you need to know about data mining and data-analytic thinking*. USA: O'Reilly Media.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. New York: Random House.
- Smith, C., & Nairn, K. (2016). Breaking the cycle of poverty: Family start evaluation final report. Retrieved November 12, 2021 from: <https://www.msd.govt.nz/about-msd-and-our-work/publications-resources/evaluation/family-start-evaluation-report.html>.
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Retrieved November 12, 2021, from: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.
- Wang, J., & Lowatcharin, G. (2020). Implementing targeted poverty alleviation policy of the People's Republic of China. *Journal of Political Science*, 18(1), 39–57.